

Paradigmet och fältet

Vid fältarbetsseminariet i Vörå 1965, arrangerat av det nygrundade nordiska studerandeförbundet NEFA, kunde det konstateras att fältarbetet, åtminstone som det uppfattades av de finländska studerandena, var ett tämligen okänt fenomen i de övriga nordiska länderna. Av de finländska seminariedeltagarna hade flertalet deltagit i hembygdsexkursioner som ännu under 1960-talet arrangerades av universitetens nationer, andra hade varit stipendiater vid diverse arkiv. I övriga Norden innebar fältarbetet närmast tematiska intervjuer till särskilt utvalda platser, där arbetet utfördes av enskilda forskare på basen av frågelistor eller bilddokumentation i grupp. Frågelistmetoden, som vid den här tiden var dominerande i de övriga nordiska länderna, användes i Finland endast som ett komplement till övriga forskningsmetoder. Det finländska fältarbetets holistiska profil kunde liknas vid antropologins "fieldwork" eller deltagande observation, och tedde sig så livskraftig att den efter Vöråseminariet kom att införas även i de andra nordiska länderna som en "ny tradition". När den unge svenske etnologen Åke Daun använde den norska socialantropologiska fältforskningsmetoden i sin år 1969 publicerade bok *Upp till kamp i Båtskärsnäs* sågs detta som något banbrytande. I Finland var metoden däremot inte ny.

Folklivsforskningen, dvs. den etnologiska och folkloristiska undervisningen och forskningen, var i 1960-talets Finland nära besläktad med den traditionella antropologin, som i Helsingfors kallades "allmän etnologi" efter tyskans "allgemeine Völkerkunde". I folklivsforskningens

examensfordringar hade denna inriktning beaktats. I början av 1970-talet initierade Niilo Valonen, professor i finsk-ugrisk etnografi, en biträdande professur i kulturanthropologi vid Helsingfors universitet (Aarne A. Koskinen extra ordinarie prof. 1973-82, Matti Sarmela bitr.prof. 1972-80 o.s.v.). År 1973 grundade Asko Vilkkuna å sin sida den överassistenttjänst i kulturanthropologi vid institutionen för etnologi vid universitetet i Jyväskylä (Olli Alho 1974-79), som sedan år 1998 är en professur (innehas av japanologen Ilmari Vesterinen). Idag har man i Jyväskylä således tre professorer under samma tak, en i etnologi, en i folkloristik och en i kulturanthropologi (sedan 2005 två professorer under beteckningen etnologi och en i kulturanthropologi). Detta är en ovanlig situation, inte endast för de nordiska länderna där institutionerna för kultur- och socialantropologi kan vara placerade vid andra fakulteter än etnologin. Skillnaden mellan den "inhemska" folklivsforskningen (Volkskunde, Europäische Ethnologie) och den "utländska" etnologin (Völkerkunde, Ethnologie) är fortsättningsvis markant exempelvis i de tyskspråkiga länderna. Men redan t.ex. U.T. Sirelius docentföreläsningar på 1910-talet i Helsingfors liksom examensfordringarna var klart influerade av den allmänna etnologin. Under de förberedande diskussionerna kring grundandet av en professur i allmän etnologi 1918 hänvisade man till att den finsk-ugriska forskningen utgjorde en del av den allmänna etnologin, och Sirelius hade även föreslagit att professuren skulle gå under namnet "professorstjänst i finsk-ugrisk och jämförande etnologi". Till den

nya professors arbetsuppgifter hörde år 1921, då förslaget utarbetades, sålunda att "vid behov" undervisa även i allmän etnologi (Lehtonen 1972, 94-97, 103-105).

Hur hade denna skillnad mellan svensk och finländsk folklivsforskning uppstått? Vilken var fältarbetets roll i sammanhanget? Som bekant skapar etnologivetenskaperna sin unika profil just genom fältarbetet, vilket klart skiljer dem från t.ex. historievetenskapen. För att få svar på dessa frågor måste vi gå tillbaka till den svenska folklivsforskningens rötter och granska den historisk-politiska kontext i vilken den tidiga etnografin eller beskrivande folklivsforskningen föddes. Placeringen av ämnet i ett historiskt sammanhang kan ge nya och överraskande perspektiv.

Vasakungarnas forntidspolitik

Ett karaktéristiskt drag i Gustav Vasas politiska retorik var hänvisningar till "det gamla och nedärvda", "gamla seder och bruk", "så som det alltid har varit". Myten om det svenska rikets storslagna förflutna spelade med all sannolikhet en viktig roll för det nya enväldet som spirat ur det egna landets mylla. Gustav Vasas nyvunna maktposition som rikets konung innebar en aldrig tidigare skådad framgång för den ärevördiga Vasaätten, som av exempelvis Stureherrarna ansågs som en uppkomling. Vägen till kungatronen hade fått sin början inte i Stockholm, utan längre norrut, i Dalarna, Gästrikland och i gruvdriftens Bergslagen. Dalarna har också tidigt setts som en symbol för det som är mest genuint och äkta i folk- och hembygdkulturen. Sverige var, som ett faktum för enväldets historiska autonomi, av betydelse även för Gustav Vasas söner och Gustav II Adolf, vilkas karriärer ytterligare kom att stötta upp med hjälp av vederbörandes egen livshistoria.

Även den svenska folklivsforskningen har sitt ursprung i denna tidiga nationalism

och i betonandet av det äkta och självständigt svenska. Under 1500-talet hämtade man stoff ur det forntida och ur folkulturen, vars kärna utgjordes av den självständiga bonden. Eftersom Sverige inte var någon kolonialmakt måste den nationella kraften komma inifrån, något som påverkat den svenska folklivsforskningen ända in på 1950- och 1960-talet.

Vasakungarna kom att grunda ett flertal minnesinstitutioner, däribland Riksarkivet 1618 och Livrustkammaren 1627. I det sistnämnda förvarades värdefulla troféer, kungligheters klädespersedlar samt andra personalia med koppling till viktiga historiska händelser. I det år 1630 kungjorda memorialet uppmanade man till insamling av fornminnen och traditioner, och år 1666 grundades Antikvitetskollegiet. Redan vid slutet av 1500-talet idkade man fältarbete i syfte att inventera, dokumentera och samla in runstenar, gamla lagtexter, sagor, gammalt språkbruk, lokala sägner, kartor och fornminnen. År 1609 inledde den välkände fornminnesforskaren Johannes Bureus sitt arbete som riksarkivarie.

Sveriges landskap erhöll efter hand egna vapen, som bl.a. bars i Gustav Vasas begravningprocession 1560. I Sverige var landskapen 25 till antalet, i Finland nio. I Helsingfors stads nya vapen, formgivet på 1640-talet men med anor från 1590-talet, knyts historia, tradition och bild samman (Lönnqvist 1993). Ett vapen symboliserar rikets enhet men ger samtidigt status åt det lokala, något som har influerat fältarbetets utformning inom språk- och folklivsforskningen, samt fungerat som grund för traditionsforskningens förklaringsmodeller ända fram till våra dagar.

Vanligtvis var det statens tjänstemän, inte sällan prästerskapet, som uppmanade insamlare att bege sig ut i fält. Insamlingsarbetet som genomfördes på diverse områden var viktigt i dubbel bemärkelse. Dels syftade den politiskt-strategiska och

geografiskt-ekonomiska inventeringen till att fastställa rikets gränser och till ett utnyttjande av naturresurserna. Dels strävade man till att definiera och stärka det autonoma riket och dess historia, som hade sin utgångspunkt i bonden och hans genuina levnadssätt. Dalarna, där Gustav Vasas framgångssaga en gång började, blev med hjälp av konstnärer samt hembygds- och museifolk under tidigt 1900-tal symbol som "Sveriges hembygd". Det kan således knappast ses som en slump att den svenska folklivsforskningens mest omfattande byundersökning kom att genomföras i Gruddbo på Sollerön i Dalarna. Projektet, som inleddes år 1938 av Sigurd Erixon, kom att resultera i en bok vars 29 artiklar (sammanlagt 583 s.) bl.a. behandlar byns natur, förhistoria, samhällsliv, materiella kultur, sedvänjor och runkalendrar. I Finland hade man å sin sida studerat byformer och byggnader i belysning av historiska dokument, varpå Gabriel Nikanders studie av Helsinges socken från år 1916 är ett exempel. *Vanhaa Hauhoa* från år 1925 följer däremot i uppläggnings Sirelius verk om Finlands folkliga kultur (1919-1921).

Skillnaden ligger således i vad man väljer att betona. Gruddboforskningen är mer holistisk men fokuserar endast på en by, medan de finländska studierna är tematiska men i en bredare kontext. Hur uppstod dessa två traditioner?

Den tidiga etnografins traditionskorpus

En av Vasatidens märkligaste historiska arbeten är *Historia de gentibus septentrionalibus*, skriven av Sveriges siste katolske ärkebiskop Olaus Magnus Gothus och tryckt i Rom år 1555. Fram till år 1669 hade verket utkommit i mer än tjugo upplagor och på ett flertal språk. Olaus Magnus var inledningsvis Gustav Vasas förtrogne och verkade bl.a. som diplomat i början av dennes regeringsperiod under 1520-talet. Från och med 1530-talet levde han i exil i Rom,

dit han tagit sin tillflykt efter reformationen och den konflikt som uppstått mellan honom och kungen. Olaus Magnus publicerade även legenderna om Sankta Birgitta och Sankta Katarina, hans bror Johannes Magnus sammanställde det forntida Sveriges kungakronika (1554).

Idén till *Historia de gentibus septentrionalibus* föddes med all sannolikhet redan före landsflykten. Under åren 1518-1519 hade Olaus Magnus företagit en resa till Norrland där han, förmodligen tillsammans med lokala medhjälpare, samlade in material. Som källa nämns här "minneskunskap". Verket innehåller även material ur det kartografiska verket *Carta Marina* (Venedig 1539). Europeiska förebilder för skapandet av en humanistisk etnografi fanns för övrigt redan, däribland den år 1453 återfunna *Germania* av Tacitus. Olaus Magnus' verk är i allra högsta grad humanistiskt, här förenas geografi, språkvetenskap, arkeologi, kartografi, folklivsforskning och historia, klimatologi, meteorologi och hydrografi.

I *Historia de gentibus septentrionalibus* framställs de nordiska folken och deras kultur på ett idealiserande sätt. Folkets, naturens, klimatets och näringarnas urgamla harmoni betonas särskilt. Det egna landet och kulturen ses i ett positivt ljus, som en kreativ resurs istället för en primitiv relik långt uppe i norr. Anmärkningsvärt är det schema enligt vilket Olaus Magnus presenterar och illustrerar de olika folkens historia. Verkets teman och deras inbördes ordning skvallrar om ett propagandistiskt syfte och en strävan till att skapa en slags nordisk världsbild.

Verket inleds med en presentation av levnadssätt, naturförhållanden och krigföring. Militärteknik och militär beredskap intar en central plats och kopplas till heddedom, folkseder samt till konungens makt och tjänstemän. I de inledande kapitlen avhandlas även vidskepelse, hedniska

ritualer och berättelser om jättar. Vintern och snön intar en viktig position genom hela verket. De följande banden behandlar den materiella kulturen, byggnader, jordbruk, folkseder, lekar och idrott samt husdjur. Verket avslutas med en beskrivning av vilda djur, fåglar, fiskar, insekter och märkliga djurarter. Språkliga förklaringar är vanliga.

Olaus Magnus var synbarligen intresserad av teknik och verket innehåller detaljerade beskrivningar av olika slags hantverk. I den tolfte bokens tolfte kapitel förklarar han inte endast hur en husgrund timras på ett underlag av is, utan beskriver även träets kvalitet, stockarnas storlek, hållbarhet och den optimala tidpunkten för byggnadet. Även stenbrytning och murningsarbete kräver materialkännedom (12,1). Vid bearbetningen av jorden skall redskapen anpassas till jordmån och årstid, även himlatecknen måste beaktas för bästa möjliga såningstid. Naturen har åtskilligt att berätta, men det är människans skyldighet att ta hand om den, menar Olaus Magnus. Vikten av oundgänglighet och förutsägelser betonas. Av de över fyrahundra teman som verket behandlar kan nämnas bl.a. verktyg på isen, runstavar, grönländska båtar av skinn, skogsrän, finnarnas häxor, samernas äkten-skap, valet av konung, vapen, brödsorter, ölbrygging, bordsskick, klädskick, valborgsfirande, bad, koppning och åderlåtning, botandet av djursjukdomar, fiskeredskap, saltandet av fisk samt hur man blir av med mygg och löss. Den skillnad mellan högreståndskultur och allmogekultur som senare kom att befästas i forskning och på museer, träder nu fram för första gången i Olaus Magnus beskrivning av adelns respektive allmogens bröllop (14, 8-9).

Olaus Magnus forskning är inte endast funktionalistisk, utan även komparativ. Han jämför de nordiska förhållandena med andra, i synnerhet Antikens länder och lokaliserar specifika företeelser till specifika

områden och landskap. Verkets träsnitt är problematiska, eftersom de till en del är kopior efter original av Hans Holbein d.y., bilder som skildrar tyska förhållanden. En del av bilderna är däremot uppenbart detaljerade illustrationer av hur de nordiska förhållandena tedde sig i verkligheten. Användningen av teckningar som etnografiska illustrationer var på det stora hela någonting nytt.

Med Olaus Magnus verk intar de nordiska folken sålunda den europeiska kartan som modiga, stridande, innovativa och autentiska boskapsskötare, jägare, fiskare, sjöfarare, krigare och hantverkare, som dessutom har ett utvecklat samhällsliv. Folket och naturen förklaras mot sin egen bakgrund. Kulturens säregenhet spirar ur människans anpassning till de karga förhållandena och tar sig uttryck bl.a. i valet av näring och konsten att överleva. Levnads-sättet är agrart och upprätthålls av bonden.

Historia de gentibus septentrionalibus kom senare att influera innehållet och strukturen i verk som *Lapponia* av Johannes Schefferus (1673) samt *Iter Laponicum* (1732) och övriga reseskildringar av Carl von Linné. En sen företrädare är nationalekonomen Anders Berchs *Methodus investigandi de origine gentium* från år 1787 och i nämnda arbetens efterföljd de talrika sockenbeskrivningarnas partier om folkliv och sedvänjor vilka tillkommer från och med senare hälften av 1700-talet.

Inriktningen kan ses som ett tidigt paradig för de etnografiska fältforskningarna. Fokus låg på den lokala kulturen och dess ålderdomliga drag, målsättningen var att finna de lokala särdragen och förklara dem mot bakgrunden av deras långa historia. Utbredningen av och homogeniteten beträffande vissa kulturdrag kunde förklaras genom folkvandring över land och hav. Precis som naturen och själva samhället var även kulturens alla drag hierarkiskt uppbyggda. Fältarbetsmetoden kom att

genom frågeställningarnas art och forskarens tidigare erfarenheter skapa den bild av kulturen och samhället man önskade. Bilden var förvisso harmonisk och utvecklingsoptimistisk, men dess styrka låg i det förflutna. Forskningen hade därför, samtidigt som den utgjorde ett rättesnöre för kommande generationer, även ett bevarande syfte. Detta illustreras väl i det 29 kapitlet av *Historia de gentibus septentrionalibus*, som behandlar götarnas grav- och runstenar. På en av bilderna lyder runstens text "Låt oss bevara minnena från det förflutna".

Regional folklivsforskning

Innehållet och strukturen i *Historia de gentibus septentrionalibus* kom att leva vidare inom den svenska folklivsforskningen, bl.a. som en modell för Artur Hazelius klassifikationsarbete i samband med grundandet av Nordiska museet och Skandinavisk-etnografiska samlingen, där samekulturen hade en egen avdelning (1872). Att museet var uppdelat i en högrestånds- och en allmogeavdelning sågs som en självklarhet. Likaså representerade museets klassiska årsbok *Fataburen*, som började utges 1906, lokal etnografi i förening med historisk typologi. Vid sidan av denna riktning verkade den materiella kulturhistorien, och som en länk dem emellan paradigmet "gesunkenes Kulturgut".

Forskningens grundenhet bestod av kulturområdet, landskapet, socknen och dess egenart, något som under 1930-talet ledde till att den svenska folklivsforskningen blev en modell för "regional europeisk etnologi". Sverige studerades ur ett inifrånperspektiv och förstärktes med hjälp av forskningen. Detta återspeglas bl.a. i det första numret av *Folk-Liv* 1937, där tidskriftens grundare Sigurd Erixon jämför "Regional Europaeen Ethnology" med den skandinaviska etnologin. När kulturområdet blev det centrala studieobjektet

även inom fältforskningen, kom gränsbegreppet att bli av stor betydelse. Man talade om kulturgränser, gränsproblematik, kulturmöten, områdestyper, kulturkretsar, kulturkomplex, reträtt och relik. Den kartografiska metoden blev det dominerande paradigmet, med gigantiska europeiska atlasprojekt som följde. Man kan tala om en "etnologiskultur" som av lokala kulturyttringar byggde upp helheter och som motsvarade nationalstatsidealet (se förf:s andra artikel i detta nummer av *Budkavlen*). Forskarens främsta egenskap blev att visuellt kunna avgöra var ett specifikt kulturdrag tog slut och var nästa började. Han eller hon var själv, på basen av sitt perspektiv, slutsatser och erfarenhet forskningens faktum, ett levande dokument och verifierat (Arnstberg 1989). Ju oftare man företog fältarbetsresor till kända eller okända platser, desto större var sannolikheten att få en "äkta" bild av kulturen. Forskningen kom således inte endast att få en bevarande, utan även en kontinuerligt självuppfyllande funktion. Det finns inom den etnologiska forskningstraditionen tabuerade berättelser om forskare som "råkat i fältets våld" och aldrig mäktat få sitt fältmaterial bearbetat och publicerat.

Influenserna av Olaus Magnus storverk är särskilt tydliga i Gösta Bergs och Sigfrid Svenssons år 1934 publicerade *Svensk bondekultur*, där bondekulturen beskrivs som folkkulturens kärna. Perspektivet i boken ligger dock på allmogekulturens förändring och försvinnande (ackulturation, innovation). I syfte att klarlägga lokala förändringar och individuella innovationer har man valt att på detaljnivå analysera förändringar beträffande näringar, bosättning, transportmedel och övrig materiell kultur även som sedvänjor. Tyngdpunkten vilar på det empiriskt konkreta, vilket avspeglas i att livet i byn och frågor kring släkt be-lyses genom bebyggelsen och bondgården. Forskningens huvudfråga lydde: Hur gam-

mal är bygdens kultur? Svaret på frågan hittade man på fältet, inom bondekulturen som en relik.

Samma år som *Svensk bondekultur* publicerades, gav Sigurd Erixon ut boken *Svenskt folkliv*, där den nordiska etnologins uppgifter och metodologi definieras. Boken är teoretiskt sett mer utvecklad, men även i detta verk beskrivs människans handlingsmönster och mentalitet utifrån ett fältmaterial som kompletterats med arkivkällor, föremål och litteratur. Som en motvikt till funktionalismens drag av "tidlöshet" införde Erixon dimensionerna tid, rum och social grupp, vilka sedan – något perspektivlöst – uppfattats såsom karaktäristiska för just etnologin! Formen på studien, monografin, hade dikterats av fältet.

Den svenska folklivsforskningens senare översiktsverk skiljer sig på ett avgörande sätt från 1930-talets paradigmen genom att perspektiven förändrats och flyttats. I Sigfrid Svenssons *Introduktion till folklivsforskningen* från år 1966, betonas begreppet förändring vid sidan av funktion och miljö, helhet, regionalitet och tradition. Folkkulturens innehåll hade däremot inte förändrats. Nils-Arvid Bringéus hade 1976 övergett begreppet folkkultur och talade om människan som kulturvarse. Hans huvudsakliga infallsvinklar består av de kulturella dimensionerna tid, rum och social miljö, samt kulturprocesser, beteende och strukturer. Fältarbetet kan här skönjas endast indirekt i hänvisningar till arkiv och frågelistor. I Jonas Frykmans och Orvar Löfgrens *Den kultiverade människan* (1979), där fokus ligger på hur klassgränserna utvecklats till kulturgränser sedan 1800-talets senare hälft, har perspektiven blivit mångsidigare. Boken har influerats bl.a. av den franska kultursociologin och grundar sig inte på fältarbete. Den engelskspråkiga utgåvan använde termen "culture builders".

De svenska forskningsintressena hade med 1980-talet flyttats från ett bygdecenrerat paradigmen till ett klassparadigmen i vidaste bemärkelse, innefattande både olika socialgrupper och subkulturer. Samtidigt innebar den sedan 1960-talet ökande invandringen en ny utmaning för den regionala folklivsforskningen. En ur samhällsperspektiv relevant fråga lydde nu: Vad innebar det att vara svensk? Vad var typiskt svenskt? Arbetet med att besvara dessa frågor ledde till nya empiriska studier kring flyktingars och invandras kultur. Ett antal monografier gavs ut, där forskaren trädde in i rollen som deltagande observatör. Gränsen mellan antropologi och etnologi hade även i Sverige blivit mer flytande.

Det finländska "fältet"

Trots att Finland varit en del av Sverige kom den finländska folklivsforskningen att utvecklas i motsatt riktning, något som har sin förklaring i landets ställning som storfurstendöme i det ryska imperiet. Ryssland var som bekant ingen nationalstat i europeisk mening, något som återspeglas bl.a. i de antropologiska och etnografiska samlingarna i museet Kunstkamera i S:t Petersburg, grundat så tidigt som 1720 av Peter den Store. I vitrinerna, som länge var uppdelade enligt världsdel, presenterades alla jordens folk. Någon enarådande och enhetlig "rysk folkkultur" definierades inte, däremot var elitkulturen i Ryssland mer homogen. Den finländska forskningen fick tidigt influenser från Ryska geografiska sällskapet (1845) som bedrev omfattande forskning i fält genom expeditioner. Etnografin kom sålunda att utformas parallellt med språk- och fornminnesforskningen, och finska forskare ur de tre disciplinerna arkeologi, lingvistik och etnografi företog resor bland de finsk-ugriska stammarna, från Ingermanland till Sibirien. Perspektivet var holistiskt och metoderna varierade

i relation till objekten. Baltikum låg nära men beträffande Sibirien var den enda möjliga metoden att "go native", på grund av de ändlösa avstånden och avsaknaden av historiskt källmaterial. Från Ryssland hemförde forskarna ett unikt språk- och traditionsmaterial samt ovärderliga samlingar belysande hela folkgruppers kultur. Finlands Nationalmuseum fick i sin nya byggnad (1916) år 1923 en särskild avdelning för de finsk-ugriska folken. Toivo Vuorelas bok "Suomensukuiset kansat" (1960), som byggde på tidigare arbeten av T.I. Itkonen (1921) och Ilmari Manninen (1929) förblev länge kursbok i finsk-ugrisk etnografi i Helsingfors. De publikationer och presentationer som sedan 1880-talet kommit till i bl.a. Finsk-ugriska sällskapets regi, behandlar "stammar", etniska folkgruppers materiella och andliga kultur, inte kulturområden.

Etnologin som vetenskap har sålunda utvecklats på vitt skilda sätt i grannländerna Sverige och Finland, tendenser som kan anses ha fått sin början dels under den tidiga, under 1500-talet födda svenska stormaktsideologin, dels till följd av den sena finländska självständigheten. Den autonoma positionen som storfurstendöme gav likväl finska forskare möjlighet att i sina "kolonialistiska" undersökningar röra sig över hela det ryska riket. Samtidigt kom impulserna från akademierna och museerna i S:t Petersburg. Detta kan ses som en bakgrund till att etnologin i Sverige, fram till för några årtionden sedan, i huvudsak varit en utpräglad "svensk etnologi", åtskild från antropologin, medan etnologin i Finland, i enlighet med det ryska "paradigmet", traditionellt varit en del av kulturantropologin och, både metodologiskt och teoretiskt sett, haft en starkare "forskarna på fältet"-profil. En central fråga inom den finska etnologin var bekräftandet av fältarbetets innehåll, förklaringen – språkfränd-

skapen - fanns redan. I Sverige hade man innehållet klart för sig, men saknade förklaring. Den finländska etnologins profil kom sålunda fortsättningsvis att präglas av expeditioner och fältarbeten. Studentseminariet i Vörå 1965 ordnades inom ramen för detta paradig.

Den centrala finska frågan lydde i tiden: Var fanns finnarnas urhem och vad kunde språket och kulturen berätta om folkvandringar och språkmöten? Någon "regional" folklivsforskning kan man inte tala om i Finland före år 1917, med undantag av hembygdsforskningen som en gren av lokalhistorien. Efter att Ryssland stängt gränsen mot Finland och folklivsforskningen blev hänvisad till studier inom det egna landet, kom landskapet att bli grunden för klassifikationen, man kunde tala om "friluftsmuseets landskap". Men också landskapets kultur och dess gränser skulle avläsas i fält. När forskaren med bil färdades från Satakunta till Tavastland och vidare till Savolax och Nord-Karelen kunde han, på basen av sin kunskap och sitt paradig, i fält konkret se hur en byggnadstyp avlöste den andra.

Föreliggande korta presentation är ett exempel på hur en vetenskaps paradig under århundradenas lopp influeras av de historiskt-politiska strömningarna i vilkas kontext det har uppstått eller funnit sina rötter.

Temat har ursprungligen behandlats under föreläsningar som gästprofessor vid universitetet i Münster, Westfalen, hösten 2001. Artikeln "Paradigm and Field" publicerades i Acta Ethnographica Hungarica 50, Budapest 2005. En finskspråkig version "Paradigma ja kenttä" ingick i "Tutkijat kentällä", Kalevalaseuran vuosikirja 82, SKS Helsinki 2003. Föreliggande artikel är en översättning av sistnämnda text, gjord av Zingoalla Järnström och bearbetad av författaren.

FINLAND	"Folk"	Rum	Tid	Ideologier/teorier
Ca. 1800-1920	stam primitiv kultur	öster, urhemmet jägare, fiskare	ursprung, ålder	språkfrändskap myter, folklore kollektiv grupp historia – natur utveckling
1920-1960	staten krigen	väster mellan öst och väst	industri modernisering	
1960-	Vad är folklivsforskning?		urbanisering INNEHÅLLSBEKRÄFTANDE ETNOLOGI	
SVERIGE	Klass	Provinser	Antikens tradition	Det urgamla landet
1500-1900	bonden byn	hembygden Europa	kulturens utveckling	tidig nationalism
1900-1960				
1960-	stad individen multietnicitet Vad är folk?	innovation ackulturation lokal kreativitet svensk?	klassmedvetenhet civilisation teknologi masskultur FÖRKLARANDE ETNOLOGI	"vi och de andra" identitet kulturbygge processer

Paradigmatisk beskrivning av skillnader mellan det finländska och svenska etnologiska forskningsfältet.

LITTERATUR

- Arnstberg, K. O. 1989: Utforskaren. Studier i Sigurd Erixons etnologi. Stockholm.
- Berg, Gösta – Svensson, Sigfrid 1934: Svensk bondekultur. Stockholm.
- Bringéus, Nils-Arvid 1990 (1976): Människan som kulturvarelse. 4. upplagan. Stockholm.
- Daun, Åke 1969: Upp till kamp i Båtskärsnäs. Oskarshamn.
- Erixon, Sigurd 1934: Svenskt folkliv. Stockholm.
- Frykman, Jonas – Löfgren, Orvar 1979: Den kultivrade människan. Lund.
- Granlund, John 1951. Olaus Magnus Historia om de nordiska folken. Femte delen. Kommentar. Stockholm.
- Lehtonen, Juhani U.E. 1972: U.T.Sirelius ja kansatiede. Kansatieteellinen Arkisto 23. Finska Fornminnesföreningen. Helsingfors.
- Lönnqvist, Bo 1995. Helsingfors vapen – Nylands vapen. En studie i svensk stormaktstida mentalitet. Finskt Museum 1993. Finska Fornminnesföreningen. Helsingfors.
- Nikander, Gabriel 1975. Byar och gårdar i Helsingfors från 1750 till 1865. Helsingfors 1916. Andra upplagan. Ekenäs: Svenska Odlingens vänner i Helsingfors.
- Olaus Magnus Historia de gentibus septentrionalibus. Romae 1555. Introduction by John Granlund. Rosenkilde and Bagger. Copenhagen 1972 (Facsimile).
- Olaus Magnus historia om de nordiska folken. Del I-IV. Utg. av Michaelisgillet 1909-1925. Andra upplagan 1976. Efterskrift av John Granlund.
- Räsänen, Matti (ed.) 1992: Pioneers. The History of Finnish Ethnology. Studia Fennica Ethnologica 1. Helsinki. SKS.
- Schwedische Volkskunde. Quellen – Forschung – Ergebnisse. Festschrift für Sigfrid Svensson – 1961. Stockholm.
- Svensson, Sigfrid 1966 (1974): Introduktion till folklivsforskningen. Stockholm. – Som ny upplaga

1974 under titeln Svensk etnologi. Stockholm.
Vanhaa Hauhoa. V. 1925 toimineen kansatieteellisen
kylätutkimusretkikunnan tulokset. 1934. Kansa-
tieteellinen Arkisto 1. Finska Fornminnesföre-
ningen. Helsingfors.

SUMMARY

The Paradigm and the Field

Ethnography; research and teaching of ethnology and folklore, was closely connected to traditional anthropology in Finland in the 1960s, which in Helsinki was called "general ethnography" on the basis of the German term "allgemeine Völkerkunde". The holistic nature of the chairs also implied a close tradition of anthropologic fieldwork, or in other words, participant observation. In the other Nordic countries, for example in Sweden, fieldwork primarily involved thematic interviews conducted on the basis of questionnaires by individual researchers in various localities or documentation work done in groups.

What lies behind the difference between Swedish and Finnish ethnology? What does fieldwork mean to us? It is through fieldwork that the discipline of ethnology creates its distinctive image.

The Swedish ethnography started off from an early emphasis on real and independent Swedishness as well as from an early nationalism during the time of the Wasa rulers. During the course of the 16th century, elements from the archaic world and folk culture were involved and the independent peasant was the focus of folk culture. Sweden was not a colonial country and therefore, it had to draw strength from itself, something that influenced ethnography as well up to the 1950s and 1960s. The fieldwork carried out by collectors sent to different regions had two purposes: first and foremost, the political-strategic and the geographical-economic inventory were directed at determining the borders of the state and exploiting its natural resources. The other purpose was related to determining and strengthening the country's autonomous history; a history which told of the peasants and their real way of life. Gustav Wasa's career began in Dalecarlia which early on came to be the symbol of the "birthplace of Sweden". It is hardly by chance that Swedish ethnology's vast project on village research was realized in Dalecarlia (Grudbo 1938).

Historia de Gentibus Septentrionalibus, published in Rome in 1555 by Olaus Magnus Gothus, the last Catholic Archbishop of Sweden, can be regarded as the most remarkable historical and ethnographical work of the Wasa period. Olaus Magnus's work was not only "functionalistic", but also comparative. He compares conditions in the north with those of other countries, especially the ancient world. He localizes certain things in specific regions and parts of the country. The book presents a complete structure of the

corpus of traditional life and folk culture. The internal structure of the book is repeated later, for example, in Johannes Schefferus's Lapponia from 1673, and Carl von Linné's travel writings, including Iter Lapponicum from 1732. The direction can be described as an early paradigm for ethnological fieldwork trips and the research was directed at local cultures and their archaic features. The key was thus finding and interpreting regional characteristics while referring to their long history. Culture is structured hierarchically in all aspects, in the same way as nature and society itself are.

The content and structure of Olaus Magnus's work has survived in Swedish ethnology. It also served as a pattern for Artur Hazelius's classification when he established Nordiska Museet in 1872. The division of the museum into two sections; one comprising the upper classes and the other the peasantry, was a natural decision. Olaus Magnus had already made a distinction between, for example, the weddings of nobles and those of peasants when describing customs. Region, countryside, village and their characteristics formed the basic unit for research and in the 1930s the model for "regional European folk life research" arose from Swedish ethnology. This research strengthened Sweden as an object examined from the inside (cf. the journal "Folk-Liv" founded by Sigurd Erixon in 1937). When this area was chosen as the central research object for fieldwork, the cartographic method became the dominant paradigm (the European Ethnographical Atlas works).

The influence of Olaus Magnus's work is still particularly apparent in "Svensk bondekultur" (Berg-Svensson 1934), in which peasant culture is presented as the core of national culture. Later comprehensive works on Swedish ethnology differ from the paradigm of the 1930s in terms of choice of viewpoint. Sigfrid Svensson's introduction to ethnology published in 1966 emphasizes mainly the aspect of change besides function, environment, holism, spatial aspects and tradition (new edition "Swedish ethnology" 1974). Nils-Arvid Bringéus (1976) rejected the concept of folk culture; he speaks of man as a cultural being. The guiding viewpoint was the extent of culture – time, place and social milieu–, the cultural processes, behaviour and the organizations. Fieldwork appeared only as an indirect reference to archives and questionnaires. The multiplicity of viewpoints is reflected in "Den kultiverade människan" (1979) by Jonas Frykman and Orvar Löfgren. In this work, they examine how Swedish class boundaries became cultural boundaries. The work was influenced, among others things, by French sociology of culture and British social anthropology but was not based on fieldwork. In this way, research interest in Sweden shifted from the region-centred paradigm to the class paradigm. At the same time, the increased flow of migration from different parts of the world in the 1960s brought a new challenge for regional ethnology. The socially relevant question now was: what does it mean to be

Swedish? What is Swedish? The effort to answer these questions was linked to new empirical research on refugee and immigrant cultures. Monographs were written in which the researchers played the role of participant observers. The border between anthropology and ethnology was crossed also in Sweden.

Research on folk life took an entirely different direction in Finland, despite the fact that Finland was part of Sweden for centuries. The reason for this was that after 1809, the country was a Grand-Duchy in the Russian empire. Russia was not a nation-state either; for example the Museum of Anthropology and Ethnology (Kunstkamera) in St Petersburg, founded in 1720, presented all the people of the world. The Russian Geographical Society (1845), which influenced Finnish research in linguistics, archaeology and ethnography, was an organization supporting lengthy fieldwork research. The development of Finnish ethnologic research proceeded alongside the research in language and archaeology. Their subject was the Finno-Ugric people, from Ingria to Siberia. The approach was holistic and the researchers' methods involved "going native", which was the only possible approach to research in Siberia.

The diverse development of the discipline in the two neighbouring countries mentioned above can be

explained by the early emergence during the 16th century of a big power ideology in Sweden and by the late achievement of independence in Finland. Finnish researchers in the Grand-Duchy had a unique opportunity to make use of the entire Russian Empire for their "colonialist" research. In fact, we can see the reason why: in Sweden, right up to recent decades, ethnology was mainly "Swedish ethnology", while in Finland – on the basis of the Russian "paradigm" – ethnology had strong traditional cultural anthropological roots in both methodology and theory and the "researchers in field" aspect was stronger. For obvious reasons (linguistic relationship), strengthening the content of fieldwork became a central issue in Finnish ethnology, while the content was clear but demanded explanation in Sweden. The main Finnish question was: what is the origin of the Finns and what do the language and the culture tell us about the migration of people and the mixture of languages? We cannot speak of an existing "regional" ethnology in Finland before the year 1917 (with the exception of homestead research as part of local history). When ethnology was forced to focus on Finland due to the closing of the Russian borders, the region became the basis for classification and the first chairs of Finnish ethnology were established at the universities.